

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 11, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.225:330.34

Г. Г. Старостенко,

д. е. н., професор, професор кафедри економічної теорії, Національний університет державної податкової служби України, м. Ірпінь

А. В. Сурженко,

студент, Національний університет державної податкової служби України, м. Ірпінь

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

H. Starostenko,

Doctor of economics, Professor, Professor of Economics, National University of State Tax Service of Ukraine, Irpin

A. Surzhenko,

student, National University of State Tax Service of Ukraine, Irpin

TAX REGULATION OF BANKS IN THE CONDITIONS OF INFORMATION SOCIETY

У статті розкрито особливості та принципи податкового регулювання діяльності банків, показана методика оподаткування різних типів банківських операцій та проведено аналіз оподаткування банківської діяльності в Україні в умовах становлення інформаційного суспільства. Досліджено зміни обсягів прибутку банків та відповідних йому обсягів податкових надходжень до бюджету. Виявлені недоліки функціонування банківської системи, проаналізовано особливості її нормативно-правового забезпечення та державної політики в сфері банківництва. Визначено специфіку діяльності держави щодо оподаткування банківської діяльності в Україні в розрізі побудови економічної системи інформаційного типу та запропоновані відповідні напрями удосконалення цього процесу, зокрема зменшення податкового тиску, розвитку ринку банківських послуг та оптимізації самого процесу справляння податків на засадах інформатизації.

The article describes the features and principles the tax regulation of banks, it shows taxation of different types of banking operations and the analysis taxation of banking activities in Ukraine in the process of conditions information society. The changes of profits of banks and corresponding thereto in tax revenue are studies. Identified weaknesses of the banking system, the peculiarities of the legal provision and public policy in banking. The specificity of the state tax on banking activities in Ukraine in the context of building information type of economic system and proposed appropriate directions for improvement of this process, including reducing the tax burden of the banking market and optimize the process of levying taxes on the basis of information.

Ключові слова: банки, банківська діяльність, інформаційне суспільство, оподаткування, податкове регулювання.

Keywords: bank, banking, information society, taxation, tax regulations.

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання, що характеризуються високим рівнем інтеграційних та глобалізаційних процесів, підтверджують значення функціонування ефективної податкової системи, яка б характеризувалася високою конкурентоспроможністю та сприяла формуванню позитивного іміджу країни у світовому економічному просторі. Стабільність такого розвитку економіки неможлива без постійного надходження фінансових ресурсів, що забезпечується банківськими установами. Податковий аспект присутній в будь-якому сегменті управління фінансами банку, впливає на всі ключові фінансові рішення. Тому система податкового регулювання є невід'ємною частиною системи регулювання банківської діяльності, враховуючи його цілі та завдання.

У зв'язку з цим у сучасних умовах актуальність питань оподаткування банків не викликає сумніву і зумовлена такими обставинами. По-перше, розвиток в Україні ринкових відносин зумовлює необхідність вдосконалення практичних підходів до обчислення і сплати різних видів податків комерційними банками. Адекватна ринковим відносинам податкова політика припускає застосування податків як найважливіших методів регулювання економічної активності суб'єктів господарювання. По-друге, в умовах становлення інформаційного суспільства податки є найважливішим методом мобілізації фінансових ресурсів, необхідних для вирішення основних проблем соціальної політики держави, забезпечення соціальних гарантій, розвитку науки, освіти, охорони здоров'я. По-третє, прийняття Податкового кодексу і введення оподаткування депозитів істотно впливають на створення і перерозподіл банківських ресурсів. Таким чином, податкове регулювання банків впливає не лише на банківську систему, а й на розвиток економіки загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему податкового регулювання банківської діяльності економісти досліджують від часу виникнення банківської системи. Значний внесок у розробку теорії податкового регулювання доходів банків здійснили: О.І.Барановський, П. Буряк, В. Гець, А. Крисоватий, В. Мельник, В. Опаріч, М.Савлук, А. Чухно, С. Юрій та інші.

Високо оцінюючи внесок зазначених науковців у питання, що досліджується, необхідно зауважити, що більшість авторів передусім приділяють увагу аспектам організації податкового планування, управління податковими платежами на підприємствах, але при цьому не приділяли достатньо уваги проблемам дослідження оподаткування окремих видів банківських операцій та їх впливу на банківську систему загалом. Окрім цього, недосконалість нормативно-законодавчої бази призводить до ненавмисного ухилення від оподаткування та подвійного оподаткування деяких банківських операцій.

Постановка завдання. Завданням статті є дослідження механізмів податкового регулювання діяльності банків в Україні в умовах становлення інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Банківська система будь-якої країни – це унікальна система, що акумулюючи значні обсяги тимчасово вільних фінансових ресурсів держави, господарюючих суб'єктів і населення, перерозподіляє їх між тими суб'єктами фінансових відносин, які відчувають тимчасовий дефіцит коштів і забезпечує таким чином процес постійного відтворення виробництва. Це свідчить про те, що банківська діяльність постійно супроводжується ризиками і має свої специфічні особливості. Зважаючи на це, певні особливості має і механізм оподаткування фінансово-господарської діяльності банків, хоча податкове регулювання здійснюється відповідно до законодавства, єдиного для всіх суб'єктів господарської діяльності, незалежно від форми власності і сфери діяльності.

Банки, будучи ключовою ланкою ринкової економіки, здійснюють фінансово-посередницькі операції між господарюючими суб'єктами, які надають фінансові ресурси, необхідні для розвитку виробництва, сприяють оптимізації розміщення грошових коштів. Важливу роль відіграють банки в податковій діяльності держави.

Більшість праць вітчизняних економістів спрямована на дослідження механізму адміністрування окремих видів податків банківськими установами та проблеми їх відображення в бухгалтерському обліку. Але при цьому залишається невирішеним питання оптимізації системи оподаткування окремих видів банківських операцій.

В Законі України «Про банки і банківську діяльність» від 01.06.2010 N 2289-VI (зі змінами та доповненнями) банківська діяльність трактується як залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб [2].

Банківська діяльність – це широкий спектр відносин, що передбачає і визначає фінансово-економічну спроможність і потенціал держави: підприємницьку діяльність – самостійну на власний ризик з метою одержання прибутку; діяльність банків як самостійних суб'єктів господарювання; владно-організаційну діяльність Національного банку України як центрального банку держави – особливого органу державного управління, наділеного державою владними повноваженнями і виключними функціями у сфері грошового обігу, зазначає В.Л. Ортинський [9, с.62].

Специфіка змісту податкової правосуб'єктності банків проявляється в тому, що вони здатні виступати в податкових відносинах не тільки в якості платників податків або податкових агентів, але і в якості суб'єктів, приймати і зараховувати податкові платежі, тобто в якості посередника між платником податків і бюджетом.

Метою банківської діяльності, як і будь-яких інших комерційних підприємств є отримання прибутку, тому така діяльність підлягає оподаткуванню на загальних підставах згідно чинного законодавства. Однак існує суттєва відмінність у тому, що діяльність банківських установ постійно пов'язана зі значними ризиками, тому банківські операції оподатковуються як операції особливого виду.

До банківської діяльності належить комплекс із трьох основних операцій: прийняття грошових вкладів від клієнтів; надання клієнтам позичок і створення нових платіжних засобів; здійснення розрахунків між клієнтами.

У сучасній теорії банківської справи при характеристиці банківських угод, як правило, застосовується поділ банківських операцій на три групи: активні, пасивні та комісійні.

Податковим кодексом України визначено вісімнадцять загальнодержавних і п'ять місцевих податків, зборів та обов'язкових платежів до бюджетів та позабюджетних фондів, але не всі вони трапляються у практичній діяльності банку.

Щодо ролі банківських установ у податкових відносинах, необхідно зазначити, що з одного боку банк виступає платником податків, а з іншого - податковим агентом[11].

До початку фінансово-економічної кризи інтенсивний розвиток банківської системи засвідчував високий рівень прибутковості банківського сектору, дохідність якого значно перевищувала дохідність сектору реальної економіки. В той же час рівень надходжень від оподаткування банківської діяльності становив мізерні показники. Останні роки банки відпрацювали з від'ємним фінансовим результатом, тобто зі збитками, через кризові події в економіці та прорахунки у діяльності самих банків, тому надходження коштів від оподаткування банківських установ до бюджету практично відсутні.

Крім того за період фінансово-економічної кризи кредитування комерційними банками реального сектору економіки було згорнуто, що негативно відбилося на вітчизняних підприємствах. В даному випадку банківські установи не виконують своєї однієї з основних функцій та покладеної на них місії - забезпечення стабільного розвитку економіки країни.

Серед податкових важелів регулювання діяльності суб'єктів господарювання велике значення надають зниженню податкових ставок, оскільки воно істотно стимулює зростання ділової активності та інвестиційної діяльності банків[10, с.232].

Важливим кроком щодо зменшення податкового тиску на банки є прийняття Податкового кодексу України, згідно якого податок на прибуток знизиться за декілька років з 25% до 16%, також знизиться ПДВ до 17% у 2014 році[1].

Рівень надходжень у державний бюджет багато в чому залежить від дієвої податкової системи. Саме тому вдосконалення податкової системи буде сприяти підвищенню ефективності роботи фінансово-кредитних організацій, в тому числі і комерційних банків.

Оподаткування банків здійснюється на загальних принципах, а саме:

- обов'язковість - впровадження норм щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), визначених на підставі достовірних даних про об'єкти оподаткування за звітний період, та встановлення відповідальності платників податків за порушення податкового законодавства;
- рівнозначність і пропорційність - справляння податків з юридичних осіб здійснюється у певній частці від отриманого прибутку і забезпечення сплати рівних податків і зборів (обов'язкових платежів) на рівні прибутку і пропорційно більших податків і зборів (обов'язкових платежів) - на більші доходи;
- рівність, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації - забезпечення однакового підходу до суб'єктів господарювання (юридичних і фізичних осіб, включаючи нерезидентів) при визначенні обов'язків щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);
- соціальна справедливість - забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених верств населення шляхом запровадження економічно обгрунтованого неоподаткованого мінімуму доходів громадян та застосування диференційованого і прогресивного оподаткування громадян, які отримують високі та надвисокі доходи:
- стабільність - забезпечення незмінності податків і зборів (обов'язкових платежів) і їх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року;
- економічна обгрунтованість - встановлення податків і зборів (обов'язкових платежів) на підставі показників розвитку національної економіки та фінансових можливостей з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його доходами;
- рівномірність сплати - встановлення строків сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) виходячи з необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджету для фінансування витрат;
- єдиний підхід - забезпечення єдиного підходу до розробки податкових законів з обов'язковим визначенням платника податку і збору (обов'язкового платежу), об'єкта оподаткування, джерела сплати податку і збору (обов'язкового платежу), податкового періоду, ставок податку і збору (обов'язкового платежу), строків та порядку сплати податку, підстав для надання податкових пільг;
- доступність - забезпечення дохідливості норм податкового законодавства для платників податків і зборів (обов'язкових платежів).

Розвиток банківської системи України та вдосконалення системи оподаткування її діяльності – це два паралельних і взаємопов'язаних шляхи. Активізація стимулюючої функції державного регулювання оподаткування банківських установ дасть можливість досягти значних успіхів щодо зменшення фінансового дисбалансу та стабілізації економіки в цілому.

Кожен податок, збір та обов'язковий платіж має самостійний об'єкт оподаткування, який визначається чинним податковим законодавством. Об'єкт оподаткування повинен бути стабільним, чітко визначеним, мати безпосереднє відношення до платника податку. У наш час, об'єктом оподаткування комерційних банків є наступні операції[7,с.214]: форфейтингові, факторингові, трастові операції; послуги щодо здачі в оренду майна; послуги щодо зберігання документів і цінностей; послуги щодо транспортування готівки, грошей, інкасації; послуги щодо доручень, надання гарантій і видач інших зобов'язань за третіх осіб; послуги зв'язку, крім послуг, пов'язаних з операціями за рахунками клієнтів; послуги з підготовки кадрів і підвищення кваліфікації; консультаційні, правові, аудиторські, експертні, посередницькі, брокерські послуги.

Податок на прибуток займає особливе місце в податковому регулюванні банківської діяльності. Він має найбільшу питому вагу у величині податкових платежів, що здійснюють банки, і є другим за значущістю податком, який формує бюджет. Відповідно до ст. 133 розділу III Податкового кодексу України платниками податку є юридичні особи, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами. Оскільки основною метою діяльності банків є отримання прибутку, то комерційні банки є платниками податку на прибуток нарівні з іншими підприємствами та організаціями України[8,с.262]. Ставка податку на прибуток банків не відрізняється від ставки податку на прибуток підприємств, і з 1 квітня 2011 року становила 23%, з 1 січня 2012 – 21%, з 1 січня 2013 року – 19%, а з 1 січня 2014 планується на рівні 16%[1].

Об'єктом оподаткування є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом зменшення суми доходів звітного періоду на собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та суму інших витрат звітного податкового періоду. Розрахунок об'єкту оподаткування банківських установ має свою специфіку, що зумовлено особливостями діяльності банків. Крім того, на практиці податок на прибуток фактично стягується не з реального фінансового результату банку, а з певного умовного показника, який розраховується за методикою, визначеною Податковим кодексом України[11].

Доходи, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування банківських установ визначені ст. ПК.135.4.2., і включають: процентні доходи за кредитно-депозитними операціями (в тому числі за кореспондентськими рахунками) та цінними паперами, придбаними банком; комісійні доходи, в тому числі за кредитно-депозитними операціями, наданими гарантіями, розрахунково-касове обслуговування, інкасацію та перевезення цінностей, операціями з цінними паперами, операціями на валютному ринку, операціями з довірчого управління; прибуток від операцій з торгівлі цінними паперами; прибуток від операцій з купівлі/продажу іноземної валюти та банківських металів; позитивне значення курсових різниць; надлишкові суми страхового резерву, що підлягають включенню до доходу; доходи від відступлення права вимоги боргу третьої особи або виконання вимоги боржником (факторингу); дохід, пов'язаний з реалізацією заставленого майна; інші доходи, прямо пов'язані зі здійсненням банківських операцій та наданням банківських послуг; інші доходи, передбачені цим розділом[1].

Банки, які використовують працю найманих працівників, для визначення суми збору беруть фактичні витрати на оплату праці, що підлягають оподаткуванню прибутковим податком: витрати на виплату основної і додаткової заробітної плати, інших видів заохочень і виплат, виходячи з тарифних ставок; премій, заохочень, у тім числі в натуральній формі.

Не беруть у розрахунок для обчислення збору витрати на виплату доходів у вигляді дивідендів, відсотків, інші витрати, що не враховуються за обчислення середньомісячної зарплати з метою призначення пенсій.

Банки – платники збору зобов'язані зареєструватися в органах Пенсійного фонду України, та, відповідно, сплачувати єдиний соціальний внесок. До 1 жовтня 2013 року сплата внесків до соціальних фондів залежала від системи оподаткування, тобто суб'єкти господарювання в обов'язковому порядку сплачували єдиний соціальний внесок (ЄСВ) до Пенсійного фонду, але тепер функцію адміністрування ЄСВ покладено на Міністерство доходів і зборів.

Зростання надходжень від банківської діяльності у державний бюджет багато в чому залежить від дієвого податкового адміністрування, яке впливає саме на розмір сплачених податкових сум які надходять до бюджету держави шляхом сплати банками їхніх податкових зобов'язань.

Важливо відмітити, що у 2007-першій половині 2008 років спостерігалися позитивні тенденції у діяльності комерційних банків України, і по результатам 2007 року чистий прибуток банків становив 8,6 млрд. грн. Незважаючи на поступове погіршення економічної та фінансової ситуації по результатам 2008 року оподатковуваний прибуток склав 10,5 млрд. грн., але сплата податку на прибуток скоротилася на 37,6%, внаслідок того, що 42 банки знизили обсяги сплати податку на прибуток.

У 2009 році відбулося різке зниження дохідності і стабільності банківської системи, погіршення фінансового стану банківського сектору України, банки було зобов'язано формувати страховий резерв, і як результат чистий збиток по системі склав 32,2 млрд. грн. В результаті, по окремих банківських установах сталася переплата податку на прибуток, а ряд банківських установ за 2009 рік задекларували значні суми від'ємного значення об'єкта оподаткування. При цьому податку на прибуток комерційними банками було сплачено у 2009 році на 4% більше, що мало свідчити про позитивні тенденції розвитку банківської системи, але насправді не відповідало реальній ситуації.

У 2010 продовжувалася фінансова криза, внаслідок чого діяльність банківської системи загалом було збитковою. При цьому чистий збиток зменшився порівняно із 2009 роком більше ніж удвічі і склав 13 млрд. грн., витрати на формування резервів скоротилися в абсолютному виразі на 19 млрд. грн. або 30%. Основною причиною збитковості банків протягом 2009-2010 років значне зменшення доходів при значному зростанні сформованого за рахунок валових витрат страхового резерву та зростання витрат в межах банківських операцій. За підсумками 2010 року відбулося поступове покращення основних фінансових показників банківської системи, але при цьому загальна сума сплаченого не досягла високого показника в порівнянні з періодом перед кризою.

Спостерігаючи динаміку сплати банками податку на прибуток та надходження податків від банківської діяльності віцілому можна побачити, що з 2007-2008 року існувала тенденція до зростання частки надходжень, але після кризи 2008 р. суттєво знизився цей показник, і в 2009 р. оподаткування банківської діяльності, в порівнянні з попередніми роками, дало найменший результат. Але на сьогоднішній день знову відбувається зростання надходжень від оподаткування банківського сектору, що свідчить про те, що Україна починає виходити з кризового стану.

Основними причинами зменшення обсягів сплати податку на прибуток з комерційних банків були наступні:

- економічна та фінансова криза (починаючи з другої половини 2008 року по 2010 рік), наслідками якої стали значні збитки у діяльності банківської системи України;

- прийняття Закону України, який зобов'язав комерційні банки формувати страховий резерв та відносити його на валові витрати;
- ухвалення банків від оподаткування внаслідок застосування схем мінімізації прибутку;
- диспропорції в податковій системі України.

Таким чином, протягом останніх років частка податкових надходження від податку на прибуток комерційних банків до Державного бюджету України не перевищувала 6-8%. На думку деяких економістів, оподаткування банків є недостатнім. Протилежної думки дотримуються інші науковці, вважаючи, що податкове навантаження на банки має бути нижчим, оскільки подорожчання кредитів внаслідок збільшення податкового тиску на банки негативно відобразиться на виробничому секторі економіки[4,с.121].

З огляду на це, було проведено аналіз податкового навантаження з податку на прибуток комерційних банків протягом 2007-2011 років. Податкове навантаження з податку на прибуток було розраховано як відношення суми податків до прибутку до оподаткування. Для розрахунку було використано значення нарахованих податків, а не сплачених, оскільки саме нараховані податкові зобов'язання відображають реальне податкове навантаження. Крім того, при розрахунку даного показника було використано дані фінансової звітності, оскільки саме податок на прибуток за фінансовою звітністю є показником фінансового результату діяльності банку.

Проведений розрахунок показав, що абсолютне податкове навантаження з податку на прибуток за період 2007-2011 років скоротилося на 832 млн. грн. (на 40,7%), відносно - на 1% (до 22,8%), але залишається на досить високому рівні. Необхідно також враховувати, що на практиці податкове навантаження банків збільшується за рахунок формування страхових резервів, вимоги до яких відповідають всім формальним ознакам податку - вони обов'язкові, безповоротні, частково використовуються на фінансове забезпечення діяльності держави.

Таким чином, підтримання оподаткування прибутку комерційних банків на оптимальному рівні є важливою задачею. Вирішення даного питання можливе шляхом побудови певної моделі, яка б дозволила оцінити вплив оподаткування на рентабельність банківської діяльності на основі взаємопов'язаних показників - податкового навантаження на прибуток до оподаткування, коефіцієнтів податкового навантаження на активи і капітал банків[3,с.39].

Оскільки оптимальний розмір податкового тягаря - центральна макроекономічна проблема будь-якої держави, доцільною є також побудова моделі для визначення загального податкового навантаження на комерційні банки з урахуванням всіх податків та зборів, що сплачуються ними. Можливе також введення до моделі критерію тяжкості податкового тягаря. При визначенні оптимального податкового навантаження на комерційні банки необхідно враховувати світовий досвід оподаткування, який показує, що максимально допустимий рівень становить 30-40% доходу. Якщо податкове навантаження перевищує 40% - починається процес скорочення заощаджень, зникають стимули до підприємницької ініціативи і розширення діяльності.

Побудова моделі для визначення загального податкового навантаження дасть можливість банку оцінити ефективність заходів податкового менеджменту, а державі - виявити банки, які потребують більш ретельного податкового контролю та регулювання, а також дозволить зберегти оптимальний баланс між банками-платниками податків та державними потребами[8,с.263].

Аналіз збільшення частки банківської системи у формуванні доходної частини державного бюджету, причин наукової нерозробленості питань податкового регулювання банківської діяльності в Україні дав змогу виявити таке:

- банківська інформація і статистики є недостатніми для глибокого
- аналізу оподаткування банків та його ефективності;
- серед методів державного регулювання банків пріоритетними було і залишається грошово-кредитне регулювання, а не податкове, адже банки – це фабрики з виробництва кредитів;
- регулювання банківської діяльності повинно здійснюватися в рамках самої банківської системи за активної участі НБУ, але в його руках немає традиційних податкових методів впливу.

В умовах потреби подолання в Україні негативних наслідків глобальної фінансової кризи зростає актуальність питань адаптації механізмів оподаткування банківської діяльності до світових стандартів і вимог. Вплив процесів інтеграції та фінансової глобалізації, а також специфіка соціально-економічних умов розвитку вітчизняної економіки, потребують теоретичного переосмислення й обґрунтування напрямів практичного реформування системи оподаткування фінансової діяльності банківських установ. Реформування механізмів податкового регулювання підтверджується необхідністю посилення протекціоністських методів, які в усьому світі практикуються як виняткова і тимчасова міра державної політики.

Отже постає необхідність визначення впливу оподаткування на фінансову діяльність банківських установ. Це стає можливим через розгляд основних підходів до визначення прибутковості банківської діяльності та впливу податків на неї, визначити роль оподаткування банківських установ у формуванні податкових надходжень та наповненні державного бюджету. Основним видом діяльності банку як домінуючого на фінансовому ринку посередника є його фінансова діяльність котру, на наш погляд, слід розглядати на двох рівнях.

На першому рівні фінансова діяльність розглядається у вузькому розумінні та включає в себе низку завдань із формування фінансового результату діяльності банку, розрахунку основних фінансових показників, що характеризують ефективність його діяльності, визначення прибутку й обсягів податків тощо.

На другому рівні фінансова діяльність банку розглядається в ширшому розумінні, є комплексним поняттям і включає в себе три складові: здійснення банківських операцій, формування й використання фінансових ресурсів, прзначення й аналіз фінансових результатів[13,с.39]. На розвиток цих складових впливають податкова політика держави й методи її регулювання.

Важливо зазначити, що вплив інструментів податкового механізму на фінансову діяльність банку може бути опосередкованим і прямим. По-перше, на продуктивний ряд банківських послуг впливають методи і ставки оподаткування клієнтів банку, тобто на вибір пріоритетних напрямів діяльності банку опосередковано впливає система оподаткування суб'єктів господарювання й фізичних осіб.

По-друге, система оподаткування самого банку як суб'єкта господарювання прямо впливає на його фінансові результати, обсяги власних фінансових ресурсів,

собівартість продуктів і послуг банку. Отже, на нашу думку, необхідність реформування податкового регулювання фінансової діяльності банку стосується як клієнтів банку (опосередкований вплив), так і безпосередньо самого банку (прямий вплив), що значно ускладнює процеси реформування податкового регулювання банківської діяльності.

На фінансовий результат впливають суми податкових платежів які вони сплачують до державного бюджету, як зазначалося в попередніх розділах.

Податки та інші обов'язкові платежі належать до категорії витрат. Однак менші податки не завжди означають більший прибуток. Не виключено, що зменшення обсягу сплати одних податків призведе до збільшення обсягу сплати інших податків, а також до фінансових санкцій зі сторони контролюючих органів.

Загалом же банки України, хоча й мають меншу кількість податків, обкладаються великою кількістю різноманітних відрхувань і зборів, що не дає їм розвивався значними темпами. Зауважимо, що крім зазначених податків вітчизняні банки здійснюють обов'язкові відрхування, до яких слід віднести: внески на державне соціальне страхування, збір на обов'язкове страхування на випадок безробіття, відрхування на обов'язкове державне пенсійне страхування, відрхування у фонд страхування від нещасних випадків, плату за торговий патент, державне мито, збір на обов'язкове державне пенсійне страхування по операціях з іноземною валютою, відрхування за невиконання нормативів створення робочих місць для працевлаштування інвалідів, збір за користування послугами мобільного зв'язку, збір за забруднення навколишнього середовища, збір до Державного інноваційного фонду.

Аналіз виконання податкових зобов'язань вітчизняними банками свідчить про те, що з кожним роком збільшуються обсяги сплаченого вітчизняними банками податку (табл. 1).

Таблиця 1.
Доходи, витрати та фінансовий результат банків України протягом 2007-2012 рр., млн. грн.

Показники	Станом на кінець року, млн.грн.					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Доходи банків	68145,0	122580,0	142995,0	136848,0	142 778	150 449
Витрати банків	61565,0	115276,0	181445,0	149875,0	150 486	145 550
Прибуток до оподаткування	8587,0	10546,9	7436,5	-13111,6	-6496,7	5278
Сплачений податок	2044,6	3245,6	1710,4	1155,1	1 212	379
Прибуток після оподаткування	6542,7	7301,3	-38450	-13027	-7708,7	4 899

Джерело: Джерело: складено автором за даними Національний банк України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

Дані таблиці свідчать, що за останні роки витрати банківської системи зростали дещо вищими темпами, ніж отримані доходи, що є негативною тенденцією як для банківської системи, так і для економіки країни. Що стосується темпів приросту прибутку банківських установ, то слід зазначити, що вони значно відстають від темпів приросту сплачених до бюджету держави податків.

В Україні за останні 6 років взаємодія податкової і банківської систем активно висвітлюється в економічній періодиці і публіцистиці, у виступах офіційних державних посадових осіб. В економічній літературі розглядаються два основні підходи щодо оцінки рівня оподаткування банків. За першим підходом рівень оподаткування банків є недостатнім і тому податкове навантаження необхідно посилити. За другим - обґрунтовують необхідність зниження податкового навантаження банківського сектора з метою більшого залучення ресурсів банків у реальну економіку[12, с.12].

Традиційно для оцінки впливу оподаткування на результати діяльності суб'єктів господарювання використовують показник податкового навантаження, який визначає частку податкових платежів до бюджету та державних цільових фондів. Джерелом інформації для розрахунків можуть бути дані фінансової та податкової звітності.

Основним критерієм визначення впливу податків на результати діяльності банків може бути прибуток тому, що він є основним джерелом власних фінансових ресурсів. Крім того, найбільшу питому вагу в надходженнях до бюджету від банківських установ складає саме податок на прибуток, тому для дослідження було обрано податкове навантаження даного податку.

Важливо зазначити, що головною метою державного регулювання банківської діяльності на перспективу є подолання кризових явищ, активізація кредитної діяльності банків і підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, які є частиною національного багатства. Оподаткування банків покликане забезпечити, з одного боку, сприятливі макроекономічні умови для формування банківської системи, стійкої до кон'юнктурних коливань, з другого — перетворення її на активний інструмент інвестиційного процесу й економічного зростання[5,с.78]. Сукупність форм, методів і способів, із яких складається податковий механізм, має бути адекватною економічній кон'юктурі, що сприятиме створенню оптимальних умов для мінімізації втрат від економічних криз[6,с.329].

Одним із ключових умов ефективності державної грошово-кредитної політики являється розвиток фінансового посередництва, перш за все банківського, оснований на підвищенні якості банківських послуг і загальної ефективності банківської справи. Зміцнення ролі банківського сектора в економіці, суттєве покращення якості функціонування кредитних організацій, удосконалення правових основ банківської діяльності, а також банківського нагляду повинні бути орієнтовані на кращу міжнародну практику.

Податкова реформа проходить в Україні вже декілька років. Мета заключається не тільки в тому, щоб зібрати побільше податків, але і втому, щоб по мірі зниження зобов'язань держави в частині бюджетних витрат знизити рівень податкового навантаження на платників податків, які знаходяться в різних економічних умовах; підвищити рівень нейтральності податкової системи по відношенню до економічних рішень фірм і споживачів.

Податковим кодексом надано можливість забезпечення сталого розвитку діяльності банківської системи, а також створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, стверджують податківці. Так, відповідно до положень Кодексу суттєво розширено базу для формування страхових резервів, які створюються за рахунок збільшення витрат фінансової установи, а також врегульовано питання і щодо відшкодування банками сум безнадійної заборгованості за рахунок страхових резервів.

Важливим є закладене в Кодексі поступове зниження ставки податку на прибуток – з 25 до 16% у 2014 р. 16% – одна з найнижчих ставок у Європі, вона сприятиме значному підвищенню рівня добровільного виконання податкових зобов'язань банками.

Введення нового порядку нарахування податків завжди викликає велику кількість питань по практичному застосуванню положень податкового законодавства.

Ще більше ускладнило ситуацію наявність багато чисельної кількості нормативно-правових актів різних міністерств і відомств, також регулюючих витрат, врахованих з метою оподаткування.

Висновки. Отже, недостатній рівень розвитку податкової системи України у цілому і її окремих сегментів і інститутів значною мірою є результатом їхнього недостатнього теоретичного й організаційно-методологічного осмислення. Внаслідок того, що досі неоднозначно не визначено методику оподаткування різних банківських операцій, її специфічні особливості, функціональне призначення та місце й роль надходження податків у розвитку економіки країни, що призводить до високого податкового тиску на комерційні банки та, відповідно, не повної податкової віддачі від банківських операцій.

Література.

1. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
2. Про банки і банківську діяльність.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
3. Борисов О.И. Влияние налогообложения на финансовые потоки банка: дис.канд. экон. наук : 08.00.10 Москва, - 2009. С.35-42
4. Василюшин Э. Н. Механизм регулирования деятельности коммерческих банков России на макро- и микроуровне/ Э. Василюшин, Л.Маршавина. - М.: Экономика, 1999. - 271 с.
5. Д'яконова І. Пошук стратегії розвитку банківської системи України в умовах глобалізації фінансових ринків/ І. Д'яконова. // Вісник НБУ. - 2008. - №2. - С. 26-31.
6. Курс економіки: учебник / Под ред. Б.А. Райзберга. - 5-е изд., перераб. и доп. - М.: Инфра-М. - 2010. - 627 с.
7. Оподаткування банків: навчальний посібник/ І.В. Сало, І.І. Д'яконова, Н.Г. Євченко. – Суми : Університетська книга, 2010. – 208 с.
8. Ортинський В.Л. Основи права України, вид.2-ге, доповнене і перероблене / В.Л. Ортинський. - Львів: Оріяна-Нова, 2005. - 368 с.

9. Петровська Н. В. Банківські операції як об'єкт оподаткування [Електронний ресурс]/ Н.В. Петровська. – Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". - Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>
10. Податковий менеджмент: навч. посіб./ Л.О. Омелянович [та ін.]. - Донецьк: ДонНУЕТ, 2008. - 230 с.
11. Сербина О.Г. Вплив оподаткування на дохідність і напрями розвитку банківської діяльності/ О.Г. Сербина // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20.4 – с 262-268.
12. Соколовська А. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки / А. Соколовська // Фінанси України. - 2006. -№7. – С. 4-12
13. Реверчук Н.Й. Зарубіжний досвід податкового регулювання банківської діяльності та його застосування в Україні/ Н.Й. Реверчук, О.Г. Сербіна-Львівська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.5. – С. 221-225.

14.

Reference.

1. Tax Code (2010) available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>(Accessed 28 October 2013).
2. LU "About Banks and Banking"(2010) available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>(Accessed 28 October 2013).
3. Borysov, O.Y.(2009) "The impact of taxation on the financial flows of the bank", Ph.D. Thesis, Moskva,Russia.
4. Vasylyshyn, E. N. and Marshavyna, L.N. (1999), Mekhanyzm rehulyrovanyia deiatel'nosty kommercheskykh bankov Rosyy na makro- y mykrourovne[Mechanism of regulation of Rossian banks at the micro and macro level], Ekonomika, Moscow, Russia
5. D'iakonova, I.V.(2008), "Search strategy of the banking system of Ukraine in the context of globalization financial markets", *Visnyk NBU*, vol.2.,pp. 26-31.
6. Rajzberh, B.A.(2010) Kurs ekonomiky [Economics course], 5th ed, Ynfra, Moscow, Russia.
7. Salo, I.V., D'iakonova, I.I. and Yevchenko, N.H.(2010), Opodatkuvannia bankiv[Taxation of banks],Universytets'ka knyha, Sumy, Ukraine.
8. Ortyns'kyj, V.L.(2005) Osnovy prava Ukrainy[Basis of law in Ukraine], 2nd ed, Oriiana-Nova,L'viv. Ukraine.
9. Petrovs'ka, N. V. "Banking operations as an object of taxation" *Efektivna ekonomika*, [Online], vol . 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua>(Accessed 28 October 2013).
10. Omelianovych, L.O. and other, Podatkovyj menedzhment [Fiscal management](2008), DonNUET, Donets'k, Ukraine
11. Serbyna , O.H.(2010) "Effect of tax on yield and areas of banking activity", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol.20.4,pp. 262-268.
12. Sokolov's'ka, A.A., " The theoretical basis to determine the level of tax burden and tax economy (2006), *Finansy Ukrainy*, vol.№7, pp. 4-12
13. Reverchuk, N.J. and Serbina-L'viv's'ka O.H. "Foreign experience of tax regulation of banking and its application in Ukraine"(2008), *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 18.5, pp. 221-225.

Стаття надійшла до редакції 28.10..2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"